

oorpluimen en verder valt het op, dat hij zijn kop meedraait met het gevaar. Uilen kunnen namelijk hun grote ogen niet draaien; ze moeten de hele kop omdraaien. Oren en ogen zijn bijzonder goed ontwikkeld en dat hangt natuurlijk samen met de nachtelijke levenswijze.

In november trekken vele ransuilen en dan kun je ze langs een bosrand, vooral in de duinstreek, in de vroege avondschemering makkelijk zien. Ze vliegen maar enkele meters boven de grond. Door hun geluidloze vlucht is het hen mogelijk ieder geritsel te horen, terwijl hun grote ogen ook ingesteld zijn op het weinig licht. Bemerk een ransuil een prooi, dan schiet hij neer en de scherpe nagels dringen zo diep in het lichaampje van de prooi, dat de dood praktisch direct intreedt. Muizen worden in hun geheel ingeslikt. In de braakballen zijn de schedeltjes, de losse onderkaken en de haren makkelijk terug te vinden.

Ook later in de winter blijven hier wel ransuilen. Enkele jaren achtereen zag ik ze in de buurt van de spreeuwenslaapplaatsen in het Zuiderpark en ik denk, dat ze zich daar wel aan spreeuwen te goed deden.

SLAAPPLAATSEN EN SLAAPTREK.

Dit brengt mij op een ander winteronderwerp: slaapplaatsen en slaaptrek. Verscheidene vogels slapen niet in hetzelfde gebied, waar zij hun voedsel zoeken. Als zich een duidelijke scheiding voordoet van slaapplaats en fouragegebied treedt slaaptrek op. De meeste mussen scharrelen hun kostje op in tuinen en straten, die vlakbij het pannendak liggen waaronder zij nestelen. Mezen zoeken hun voedsel in de omgeving van hun slaapboom. Zo is het voor heel veel vogels. Meeuwen — kokmeeuwen en zilvermeeuwen — scharrelen hun kostje voor een belangrijk deel op in de stad, maar de meeste gaan 's avonds buiten de stad slapen. Voor spreeuwen is dat vaak omgekeerd. Zij slapen in of bij de stad en 's morgens trekken ze naar de weilanden, dikwijls op tientallen kilometers van de stad af.

Er zijn zeker drie vogels, waarvan de slaaptrek voor alle Haagse kinderen duidelijk te zien is: meeuwen, kraaien (kauwen) en spreeuwen, maar met een beetje oplettendheid zijn er nog wel meer te ontdekken. En wat voor Den Haag geldt, geldt voor de meeste plaatsen in ons land.

DE MEEUWEN.

Zodra het broedseizoen is afgelopen zie ik iedere middag de meeuwen — voornamelijk zilvers — in groepjes overkomen, vliegend naar het zuiden, vermoedelijk naar De Beer. De groepjes, die het vroegst overkomen — in november al tussen drie uur en half vier — haasten zich nog niet. Bij de later komende groepen is de haast groter. Ze reppen zich echt naar hun slaapplaats (liefst op het water). Dat overvliegen heeft zeker anderhalf uur voor het ondergaan van de zon plaats. 's Morgens zie ik ze, vooral in de winter, al terugkomen als het nog nauwelijks licht is. Dat is ook niet zo gek. Vogels hebben een snelle stofwisseling en ik denk dus, dat ze echt met honger wakker worden en zich dan zo snel mogelijk naar de stad — hun voedselgebied — spoeden.

Gaan alle meeuwen uit de stad weg? Blijven er 's nachts ook over in de Hofvijver? In het Verversingskanaal? In de Scheveningse haven? Tot hoe laat fourageren de meeuwen in de middag? Hoe laat zijn ze 's morgens vroeg alweer aan de gang? Veranderen die tijden in de loop van de winter? Het zijn allemaal vragen, die de kinderen zelf met een beetje oplettendheid kunnen oplossen en belangrijker dan het antwoord op de vraag vind ik, dat ze op die dingen gaan letten. U moet niet denken, dat ze dat niet kunnen. De aardige waarnemingen van de leden van de Engelse Junior Clubs — ook kinderen van tien tot twaalf jaar — bewijzen het tegendeel. U hoeft het alleen maar te stimuleren en een beetje warm te houden.

DE KAUWEN.

Wellicht nog gemakkelijker zijn waarnemingen van kauwen. Kauwen zijn typische sociale dieren, die de hele winter door gezamenlijk slapen. Er zijn in Den Haag heel wat van die slaapplaatsen, o.a. Meer en Bos, Wapendal, begraafplaats Eik en Duinen. 's Morgens trekken ze naar de weilanden, maar dikwijls hebben ze niet zo'n erge haast en zie je ze in de lucht met elkaar — en zelfs wel met een torenvalk — spelen. Buiten zitten ze ook vaak in troepen op het land, maar binnen die troepen lukt het meestal wel tweetallen te ontdekken. Kauwen zijn namelijk streng monogaam en de

echtlieden zijn haast onafscheidelijk. Tegen de avond komen de kauwen weer naar de slaappleats terug, maar voor ze de bomen betrekken, maken ze nog de nodige speelvluchten. Kauwen zijn gezellige beesten, die zelden stommetje spelen. Op de slaappleats, maar ook in het voedselgebied hoor je hen onophoudelijk. Konrad Lorenz, die een uitgebreide studie van het gedrag van kauwen heeft gemaakt, heeft ontdekt dat een verschil in roep bestaat tussen kauwen die van het nest of de slaappleats weggaan en die ernaar toe vliegen. Bij het weggaan laten ze het heldere ka of kja horen, terwijl ze bij het naar huis gaan het veel doffere kjô of kjoeh roepen.

De roepen kja en kjoeh geven alleen de stemming van de vogel aan en zijn geenszins 'bewuste' uitnodigingen aan de anderen om veld- dan wel huiswaarts te vliegen. Niettemin werkt deze onopzettelijke gemoedsuiting zeer aanstekelijk, ongeveer zoals geeuwen bij de mens. En alleen door die aanstekelijkheid die van de een op de ander werkt komt het dat alle kauwen uiteindelijk toch hetzelfde doen, b.v. in een aaneengesloten troep naar huis vliegen.

Het kan echter zeer lang duren eer ze op elkaar zijn 'afgestemd' en het gedrag van de dieren maakt dan op de mens een zeer 'besluiteloze' indruk. En terecht: het ontbreekt de dieren nu eenmaal aan het vermogen, bewust tot een bepaalde handeling over te gaan en daartoe alle andere eventueel aanwezige impulsen te onderdrukken. Ge zoudt er zenuwachtig van kunnen worden als ge zo'n troep kauwen een uur of langer tussen 'kja en kjoeh-stemming' heen en weer geslingerd ziet.

Daar zit dan de schare op enige km afstand van huis op de akker. Voedsel zoeken doen ze niet meer, en de vogels zullen dus spoedig naar huis vliegen. 'Spoedig' dan naar kauwenbegrip, wel te verstaan.

Als tenslotte enkele onder hen, meestal oude, invloedrijke vogels, al kjoeh-roepend opvliegen, volgt hen wel is waar de hele vlucht op de wiek, maar zodra ze vliegen blijkt het dat vele anderen nog in kja-stemming verkeren. Nu begint een eindeloos gekja en gekjoeh; de schare cirkelt wat rond en strijkt tenslotte weer op een veld neer, soms nog verder van huis dan voorheen. Dat kan zich een dozijn keren herhalen.

Zeer geleidelijk wordt de kjoeh-stemming groter en pas wanneer die een danzientlijk overwicht bereikt heeft, infecteert hij bliksemsnel ook de anderen en vliegen de vogels in de letterlijke zin van het woord, 'eenstemmig' en eensgezind naar huis.

Uit: Ik sprak met viervoeters, vogels en vissen —
Ploegsma-Amsterdam.

Kauwen hebben vaak weilanden waar ze voorverzamen voor ze naar de slaappleats vliegen. Dat is ook bij ons te constateren. Het zou wel leuk zijn er eens op te letten of bij het eind van de speelvluchten 's avonds het geluid ook kjô is geworden. Weer een vraag om de kinderen voor te leggen.

DE SPREEUWEN.

Tenslotte heeft vrijwel iedere stad zijn spreeuwenslaappleatsen. Langs vaste banen zoeken de spreeuwen hun slaappleats — meestal in bomen, soms ook in een rietkraag — op. Ook spreeuwen hebben voorverzamelplaatsen en het is grappig om te zien hoe een overvliegende zwerm de zittende spreeuwen meetrekt. Het omgekeerde kan echter ook gebeuren: een overtrekkende zwerm kan op de voorverzamelplaats neerstrijken.

Boven de slaappleats hebben vaak massale speelvluchten plaats, waaraan duizenden spreeuwen deelnemen. De orde, die in een dergelijke zwerm heerst, het gezamenlijke wenden en keren, dwingt onze bewondering af.

Spreeuwen zijn helemaal niet schuw en ze zijn in de wei of op een grasgazon makkelijk van dichtbij te observeren. Let eens op hoe ze met hun snavel in de grond pikken. Vlak voor de snavel de grond raakt, gaan de snavelpunten iets uit elkaar en in een schrale grasmat zie je dan ook twee gaatjes op de plaats waar een spreeuw in de grond pikte. Datzelfde, met iets geopende snavel pikken, doen ook heel wat steltlopers.

DE EGEL.

Als het kouder wordt gaan heel veel vogels voorzorgen nemen. De mussen zie je met veertjes vliegen en als je nu een stel wollen draadjes buiten legt, zijn ze in een ommezien verdwenen. Behalve veertjes en draadjes plukken ze ook dor gras. Midden in de winter slapen mezen ook vaak gezellig bij elkaar en ik heb wel

eens zeven koolmezen achter elkaar in hetzelfde boomgat zien verdwijnen. Ook mezen vliegen wel met plukjes mos en veertjes. Ik denk, dat zij ook hun holle boom voeren.

Het leukst is het de egel in die tijd bezig te zien. Bekken vol dor gras worden naar de slaappleats gebracht. Daar wordt het stukgebeten en vaak nog met dor blad vermengd. Zodra de koude invalt — vaak al in november — rolt hij zich hier helemaal in, zodat hij in het midden van een grote bal zit. Zet de koude door, dan rolt hij zich helemaal in en zet de stekels overeind. In zijn gewone slaap doet hij dat nooit. Nu begint zijn temperatuur te dalen en de echte winterslaap zet in. Daalt de temperatuur van de omgeving onder de 5.5° C. dan blijft de temperatuur van de egel toch ongeveer 6° C. Meestal is het nest wel zo warm, dat het binnen niet veel kouder wordt dan 4 à 5° C. Duurt de koude lang, zodat het nest toch belangrijk afkoelt, dan begint de egel te rillen, waardoor zijn temperatuur snel oploopt tot 30° C. Ik heb egels wel eens in de sneeuw zien lopen. Ik vermoed, dat van die wakker geworden egels niet veel terecht komt.

Er zijn wel kinderen, die een egel houden. Ze doen het verstandigst het dier voor de winter vrij te laten, zodat het zijneigen slaappleats kan kiezen. Dieren, die niet goed de winter doorkomen, zijn in het voorjaar erg slap en gaan dan toch meestal dood.

De wintermaanden lenen zich bijzonder voor het letten op alle mogelijke dieren, vooral in het bos waar nu geen bladeren het zicht belemmeren.

De winter is een moeilijke tijd voor de dieren. Wie goed op hen let, zal het moment weten te vinden waarop wij te hulp moeten komen, in de allereerste plaats met voedsel. Laat de kinderen het niet alleen bij huis strooien, maar vooral in plantsoenen en parken. Laat de kinderen dat doen in het besef, dat wij de dieren veel woon- en voedselgebied hebben ontnomen, zodat wij slechts een plicht vervullen, die wij tegenover het dier hebben.

Het volgende nummer
verschijnt in december.

Het draagt tot titel:
Winter aan het water.

**GEMEENTELIJKE
SCHOOL- EN KINDERTUINEN**

**Burgemeester Patijnlaan 57
's-Gravenhage**

Veranderingen in het
aantal benodigde
exemplaren moeten
— bij voorkeur schriftelijk — worden op-
gegeven aan het
bureau